

4. Донченко Т.В. Теоретичні основи формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємства / Т.В. Донченко / Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – №1. – Т. 1. – С. 23–27.

5. Мисак Н.В. Стратегічні аспекти досягнення фінансової стійкості підприємства / Н.В. Мисак, О.І. Яценко / Науковий вісник. – 2005. – Вип. 15.5. – С. 384–389.

В.М. ТИЩЕНКО,
к.е.н., доцент, Київська державна академія водного транспорту

Фінансова санація як засіб запобігання банкрутству підприємств

У статті досліджено комплекс питань, що стосуються проблем банкрутства та фінансової санації підприємств-боржників, здійснено оцінку чинного антикризового законодавства.

Ключові слова: банкрутство, фінансова санація, платоспроможність.

В статье исследован комплекс вопросов, касающихся проблем банкротства и финансовой санации предприятий-должников, осуществлена оценка действующего антикризисного законодательства.

Ключевые слова: банкротство, финансовая санация, платежеспособность.

The article investigates complex of issues relating to problems of bankruptcy and financial reorganization of debtor enterprises, the estimation of the current anti-crisis legislation is carried out.

Keywords: bankruptcy, financial reorganization, solvency.

Постановка проблеми. У багатьох розвинутих країнах санація підприємств є невід'ємною частиною менеджменту. Вона спрямована на вихід підприємства з кризового стану та відновлення його життєздатності. Недосконалість вітчизняного законодавства, відсутність належного фінансування санації, дефіцит кваліфікованих кадрів у сфері фінансового менеджменту часто призводить до того, що значна частина потенційно платоспроможних підприємств банкрутує.

З прийняттям Закону України «Про банкрутство» [1] в нашій країні було закладено основи для вирішення проблеми банкрутства та фінансового оздоровлення підприємств-боржників, проте окремі питання цієї складної та багатогранної проблеми до цього часу залишаються законодавчо не врегульованими. Відсутній спеціалізований державний орган з питань банкрутства, здатний ефективно координувати і контролювати дії всіх учасників процедури банкрутства.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблемам банкрутства та фінансового оздоровлення підприємств присвячено праці таких українських та зарубіжних науковців як О. Терещенко, Т. Клебанова, О. Бондар, О. Мозенков, А. Архипов, М. Бордо, К. Багацька, О. Маковоз, О. Панасенко, А. Кондрашихін, К. Мараховська та інших.

Незважаючи на значну кількість опублікованих праць, недостатньо обґрунтованими залишаються теоретико-методологічні засади фінансового оздоровлення та забезпечення стійкого функціонування й розвитку вітчизняних підприємств в умовах нестабільності.

Метою даної статті є дослідження процесів, пов'язаних з відновленням платоспроможності боржника, визначення їх подальших перспектив на основі вдосконалення чинного законодавства та інституційних перетворень.

Виклад основного матеріалу. Формування ринкових відносин в Україні супроводжувалося значним зростанням кількості підприємств, які опинилися на межі банкрутства. Банкрутство як економічне явище є невід'ємним елементом ринкової економіки. В Україні процеси банкрутства часто відрізнялись від традиційних. Внаслідок порушення чинного законодавства значного поширення набули фіктивне банкрутство та доведення до банкрутства. В той час в країні був відсутній механізм, який міг би сприяти відновленню платоспроможності підприємств-боржників.

Законодавчо інститут банкрутства почав створюватися у 1992 році, коли було прийнято Закон України «Про банкрутство» [1], проте в ньому не було передбачено можливості для впровадження механізму санації та фінансового оздоровлення підприємств-боржників. Насамперед, він був спрямований на їх ліквідацію.

Вивчення зарубіжного досвіду показало, що серед підприємств, які з тих чи інших причин опинилися на межі банкрутства, є багато потенційно перспективних суб'єктів підприємництва, здатних відновити свою платоспроможність, якщо до них буде застосовано механізм санації. Це сприяло тому, що з 2000 року державна політика у сфері банкрутства змінюється. Вона зорієнтована на здійснення заходів, спрямованих на відновлення платоспроможності боржника, що знайшло своє відображення у новому Законі «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [2], де переважна частина розділів присвячена саме процедурі санації підприємств, особливостям здійснення її підприємствами різних форм власності, містуючими та особливо небезпечними підприємствами.

Повноваження державного органу з питань банкрутства було покладено на Міністерство економіки України, основ-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ними завданнями якого були проведення державної політики щодо запобіганню банкрутству, створення організаційних, економічних та інших умов, необхідних для реалізації процедур відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом.

Для надання послуг у процесі провадження у справах про банкрутство створена державна госпрозрахункова установа «Агентство з питань банкрутства». Згодом діяльність цієї установи була зупинена, оскільки виявилась неефективною. Так, наприклад, було ліквідовано 73% підприємств, щодо яких були порушені справи про банкрутство. Фактично був створений механізм ліквідації господарюючих суб'єктів, які знаходяться у скрутній фінансовій ситуації, а не механізм покращення їх фінансово – економічного стану. Агентство перетворилося на звичайного учасника ринку послуг з питань банкрутства і не виконувало покладених на нього обов'язків щодо забезпечення захисту інтересів держави в цьому процесі. Не виконав свою місію і Державний департамент з питань банкрутства, на якого з деякими змінами покладено повноваження ліквідованого агентства. Основними завданнями департаменту були: участь у реалізації державної політики у сфері запобіганню банкрутству і забезпечення умов здійснення процедур відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом стосовно державних підприємств та підприємств, у статутному фонді яких частка державної власності перевищує 25 відсотків [3].

На сьогодні в Україні нараховується 8811 підприємств, що перебувають у процедурі банкрутства, в тому числі – 438 підприємств – це державні підприємства або підприємства, у статутному фонді яких державі належать більше 25 відсотків. Решта – це підприємства приватного сектору економіки, у тому числі – фізичні особи підприємці. В державному секторі економіки основна кількість банкрутів належить до таких галузей як: сільське господарство, добувна, переробна промисловості, сфера торгівлі, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, операції з нерухомим майном, професійна, наукова, технічна діяльність, освіта, охорона здоров'я. При цьому, в державному секторі за загальною процедурою ліквідується 84% банкрутів, 7% – припадає на випадки банкрутства боржника, що ліквідується власником, 6% – банкрутство відсутнього боржника, 3% – санація боржника його керівником. Серед підприємств–банкрутів приватного сектору економіки понад 38% – це банкрутство відсутнього боржника, за загальною процедурою ліквідується 37% банкрутів, майже 12% – банкрутство фізичних осіб – підприємців, 11% – банкрутство боржника, що ліквідується власником і понад 1,5% – санація боржника його керівником [4]. Зростає кількість підприємств, що отримують збитки від своєї діяльності, а отже мають передумови для банкрутства в майбутньому. Проте, на жаль, чинне законодавство в Україні у сфері банкрутства не дозволяє швидко та якісно відновити платоспроможність потенційно життєздатних підприємств. Як свідчать статистичні дані, близько 90% справ про банкрут-

ство завершуються ліквідацією боржника, а процедура банкрутства триває в Україні понад три роки і використовується для розподілу власності чи розширення бізнесу [5]. Цьому сприяє недостатній контроль за діяльністю арбітражних керуючих, що створює підґрунтя для порушення законодавства та зловживань при проведенні процедур фінансової санації боржників, зокрема, прийняття арбітражними керуючими суб'єктивних рішень на користь окремих кредиторів.

Достатнього поширення у межах чинного законодавства набула в Україні практика прощення тобто списання боргів кредиторами. При цьому всі податкові зобов'язання боржника перекладаються на інших платників. У країнах розвинутої ринкової економіки такі дії вважаються втручанням у ринкові відносини. Вони можуть поширюватися лише на підприємства, які мають особливо важливе стратегічне значення для країни [6].

Основною проблемою сьогодення є розробка ефективної системи банкрутства, яка б забезпечила не тільки вихід із кризи значної частини неплатоспроможних підприємств, але і їх фінансове оздоровлення і реабілітацію. Реформування чинного законодавства повинно також сприяти захисту прав кредиторів, оскільки показник відшкодування вимог останніх в середньому становить близько 10%, в той час як у країнах Східної Європи і Середньої Азії – близько 30% [7].

Ліквідація нерентабельних виробництв є цілком виправданою. В Україні ж дуже часто процедура фінансової санації використовується з метою зміни власника і є знаряддям, яке використовується для перерозподілу ринку. При цьому практично не враховуються як права трудового колективу підприємства, так і загальнодержавні інтереси.

З метою вдосконалення процедур банкрутства та зменшення їх тривалості був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [8]. Нове законодавство покликане сприяти забезпеченню діючої системи відновлення фінансової спроможності підприємств–банкрутів, реабілітації боржників, запобіганню фіктивному банкрутству. За три місяці з моменту набрання чинності нової редакції Закону, яка суттєво змінила як процедури, що застосовуються до підприємств–боржників, так і повноваження арбітражного керуючого та державного органу з питань банкрутства, в країні на 8% (з 9549 до 8811) скоротилася кількість підприємств, що перебувають під процедурою банкрутства [4].

Новою редакцією передбачена процедура санації боржника до порушення справи про банкрутство, термін дії якої не перевищує 12 місяців з дня затвердження судом плану санації. Протягом цього часу не може бути порушено справу про банкрутство боржника, а також діє мораторій на задоволення вимог кредиторів.

Для виявлення усіх кредиторів та осіб, які виявили бажання взяти участь у санації боржника, здійснюється офіційне оприлюднення оголошення про порушення справи про банкрут-

ство на офіційному веб-сайті Вищого господарського суду України, що, на відміну від передбаченого в попередньому Законі оприлюднення оголошення в офіційних друкованих виданнях, сприяє кращій інформованості громадян про порушення справи про банкрутство через систему Інтернет.

Запроваджені новації стосовно відкриття санаційної процедури. Так, процедура санації може бути розпочата лише при наявності узгодженого кредитором плану санації боржника. Якщо ж такий план відсутній, то суд розпочинає процедуру ліквідації.

В новій редакції закону порівняно з попередньою розширено перелік підстав для відмови у прийнятті заяви про порушення справи про банкрутство. Серед них такі, як неможливість здійснення провадження у справі про банкрутство згідно із законом щодо казенних підприємств та осіб, які не мають статусу юридичних або не є суб'єктами підприємницької діяльності тощо; подання до боржника вимог, які не є безспірними; затвердження Господарським судом плану санації боржника до порушення провадження у справі про банкрутство [8].

До того ж заява про порушення провадження у справі про банкрутство подається боржником лише за наявності майна, достатнього для покриття судових витрат, а саме: виплати винагороди арбітражному керуючому у мінімальному розмірі не менше ніж за дванадцять місяців його роботи, відшкодування витрат на публікацію оголошень у справі та судового збору, сплаченого кредиторами. Якщо ж майна недостатньо, то господарський суд повинен повернути заяву боржника [8].

Позитивні зміни стосуються кредиторів, вимоги яких забезпечені заставою. Такі вимоги підлягають задоволенню окремо від інших, тобто для них не передбачена черговість. Крім того, таким кредиторам надані окремі повноваження щодо затвердження плану санації та мирової угоди. За наявності майна, що перебуває у заставі, кредитор отримав право вимагати стягнення на заставлене майно навіть у тому випадку, коли вже порушено провадження в справі про банкрутство.

З метою прискореного розгляду справ судами, нове законодавство чітко визначає термін, на який вводиться процедура розпорядження майном боржника. Скорочено термін здійснення процедури санації, а також чітко визначений порядок проведення аукціону при здійсненні ліквідаційної процедури. Відтепер у боржника з'являється реальний механізм для відновлення своєї платоспроможності, процедура банкрутства прискорюється і стає значно прозорішою, зменшується кількість зловживань. Аукціон тепер може відбуватись в електронній формі (електронні торги). До того ж за ліквідатором закріплене право вибору прийнятної способу продажу майна боржника – проведення аукціону чи продажу безпосередньо фізичній або юридичній особі [8].

На відміну від старої редакції законом передбачається забезпечення пріоритетності продажу працюючого бізнесу боржника над продажем майна частинами, скасовано мораторій на застосування процедур банкрутства стосовно бор-

жників з державного сектору економіки. Крім того, звужено коло суб'єктів, віднесених до державного сектору економіки, для яких передбачено певні особливості банкрутства. Так, якщо раніше це були суб'єкти, в яких частка власності держави становила понад 25 відсотків, то нині тільки ті, в яких частка державної власності становить понад 50 відсотків.

Починаючи з 2013 року встановлена відповідальність та орган контролю за діяльністю арбітражного керуючого, передбачається страхування його відповідальності. Кандидатура арбітражного керуючого для виконання повноважень розпорядника майном буде визначається судом самостійно із застосуванням автоматизованої системи з числа осіб, внесених до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України. Згідно з новим законодавством, арбітражним керуючим (розпорядником майна, керуючим санацією, ліквідатором) може бути громадянин України, який має повну вищу юридичну або економічну освіту, стаж роботи за фахом не менше трьох років або одного року на керівних посадах після отримання повної вищої освіти, пройшов навчання та стажування протягом шести місяців у порядку, встановленому державним органом з питань банкрутства, володіє державною мовою та склав кваліфікаційний іспит. Таким чином, підготовка осіб, які мають намір здійснювати діяльність арбітражного керуючого, складається з двох етапів: перший – навчання осіб; другий – стажування [8].

Як свідчить зарубіжний досвід, у розвинутих країнах Європи та Америки існують спеціальні державні органи з питань банкрутства. У деяких країнах функції цих органів іноді виконують органи прокуратури, судової влади та інші органи публічної влади. Так, в Нідерландах розгляд справ щодо банкрутства контролюється окружними судами. В Італії не існує спеціального органу виконавчої влади, що займається питаннями банкрутства. Відповідно до закону про банкрутство державні органи влади не втручаються в процедуру банкрутства. В Німеччині справи про банкрутство та неспроможність розглядаються виключно у судовому порядку. Роль судів у справах про неспроможність виконують місцеві суди, до компетенції яких входить нагляд за діяльністю конкурсних керуючих, складання бази даних про всіх юристів, які мають право на здійснення процедур банкрутства [8].

В Україні повноваження державного органу з питань банкрутства сьогодні покладено на Міністерство юстиції України. Так, зокрема, за міністерством закріплено ведення єдиної бази даних про підприємства, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство, а також право встановлювати і затверджувати форму подання арбітражним керуючим інформації, необхідної для ведення зазначеної бази даних. Міністерство юстиції надає, анулює ліцензії фізичним особам – підприємцям, які здійснюють діяльність як арбітражні керуючі (розпорядники майна, керуючі санацією, ліквідатори), видає дублікати ліцензій на здійснення діяльності арбітражних керуючих, приймає рішення про визнання таких ліцензій недійсними, а також здійснює кон-

троль за дотриманням арбітражними керуючими ліцензійних умов. Крім того, Міністерство юстиції займається організацією підготовки арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) [9].

Міністерство надає пропозиції господарському суду кандидатури арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) для державних підприємств або підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 25%, щодо яких порушено справу про банкрутство, та в інших передбачених законом випадках. Міністерство юстиції погоджує плани санації та мирових угод у справах про банкрутство господарських організацій, частка держави у статутному капіталі яких становить понад 25%, а також сприяє створенню організаційних, економічних та інших умов, необхідних для здійснення процедур відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. На Міністерство покладаються повноваження забезпечувати здійснення процедури банкрутства щодо відсутнього боржника. Крім того, Міністерство юстиції здійснює підготовку висновків про наявність ознак приховуваного, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства щодо державних підприємств або підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 25 відсотків [9].

Висновки

Складна економічна ситуація в Україні, погіршення фінансового стану суб'єктів господарювання вимагають постій-

ного перегляду законодавчої та нормативно-правової бази у сфері банкрутства. Важливе значення для удосконалення вітчизняного законодавства має вивчення та імплементація зарубіжного досвіду у сфері регулювання відносин неспроможності, що дозволить сформувати ефективний механізм фінансового оздоровлення підприємств-боржників.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про банкрутство» від 14.05.1992 року №2343-XII
2. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 року №2343-XII
3. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>
4. Міністерство юстиції України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua>
5. Державний комітет статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Климков В.О. Міжнародний досвід державного регулювання банкрутства: орган з питань банкрутства // Право і суспільство. – 2008. – №4. – С.151–155.
7. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 22.12.2011 року №4212
8. Баран Р. Я. Банкрутство підприємств: зарубіжний досвід // Вісник. – Івано-Франківськ, 2006. – Вип.3. – С.71–78.
9. Указ Президента України «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України» від 06.04.2011 року N 395/2011

УДК 658.14.011.1

Н.В. ЧАЛЕНКО,
к.е.н., доцент, Київський національний університет технологій та дизайну,
О.С. СЕНЧЕНКО,
магістр, Київський національний університет технологій та дизайну

Шляхи забезпечення фінансової стабільності підприємства

Визначені особливості фінансової стабільності функціонування підприємства, узагальнені основні методичні аспекти її оцінки задля забезпечення ефективного використання наявних на підприємстві фінансових ресурсів. Фінансова стабілізація на підприємстві визначена як дієвий засіб у формуванні економічної стабільності підприємства.

Ключові слова: фінанси, стабільність, стійкість, підприємство.

Определены особенности финансовой стабильности функционирования предприятия, обобщены основные методические аспекты ее оценки для обеспечения эффективного использования имеющихся на предприятии финансовых ресурсов. Финансовая стабилизация на пред-

приятии определена как действенное средство в формировании экономической стабильности предприятия.

Ключевые слова: финансы, стабильность, устойчивость, предприятие.

The features of the financial stability of the company, summarized the main methodological aspects of the evaluation to ensure efficient use of available financial resources of the company. The financial stabilization of the company is defined as an effective tool for ensuring the economic stability of the company.

Keywords: finance, stability, sustainability, enterprise.

Постановка проблеми. Фінансова стабільність підприємств залежить від багатьох внутрішніх і зовнішніх чинників